

ลักษณะที่ ๕

สัญญา

โดย

อาจารย์วารี นาสกุล

บทที่ ๑

การก่อให้เกิดสัญญา

สัญญาคืออะไรนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมิได้บัญญัติไว้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ยกเลิกไปแล้วนั้น ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๖ ว่า “สัญญานั้นเป็นความตกลงปากกลางคำกันระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก่อให้มีหนึ่งประการหนึ่งหรือหลายประการ” จึงพอเข้าใจได้ว่า สัญญาคือ

๑. ความตกลง ความตกลงนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีการแสดงเจตนาตรงกันในส่วนที่จะก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ ความตกลงที่ผู้แสดงมิได้มีเจตนาก่อให้เกิดผลในทางกฎหมาย เช่น การชักชวนเพื่อนฝูงไปเที่ยวเตร่ไม่เรียกว่าสัญญา และเนื่องจากสัญญามีนิติกรรมอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ผู้ซึ่งแสดงเจตนาจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีความสามารถในการทำนิติกรรม (๑)

๒. ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป จะเห็นได้ว่าบุคคลคนเดียวไม่อาจทำสัญญาได้ การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวอาจมีผลในกฎหมาย แต่มิได้เรียกการแสดงเจตนาว่าสัญญา หนึ่ง บุคคลสองคนในที่นี้ก็คือบุคคล ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีบุคคลที่คนไม่สำคัญ

๓. วัตถุประสงค์ของสัญญานั้นก็เพื่อก่อให้เกิดมีหนึ่งระหว่างคู่กรณี กล่าวคือ กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือส่งมอบทรัพย์สินให้อีกฝ่ายหนึ่ง

สัญญาเป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจและยินยอมของคู่กรณี เมื่อเกิดสัญญาขึ้นแล้วคู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญานั้น ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตาม อีกฝ่ายหนึ่งย่อมฟ้องศาลขอให้บังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาได้

(๑) หน้า ๑๑๑

ข้อ ๑

การแสดงเจตนา

การแสดงเจตนา คือการกระทำไม่ว่าด้วยประการใดให้บุคคลภายนอกทราบถึงสิ่งที่ตนประสงค์ ผู้ซึ่งแสดงเจตนาครั้งแรกเรียกว่าผู้เสนอและเจตนาที่แสดงออกเรียกว่าคำเสนอ ผู้แสดงเจตนาตอบคำเสนอเรียกว่าผู้สนองและเจตนาที่แสดงออกเรียกว่าคำสนองสัญญาเกิดขึ้นเมื่อคำสนองตรงกับคำเสนอในสาระสำคัญทุกข้อ สัญญาเกิดขึ้นเมื่อใดผลในทางกฎหมายก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น

๑. คำเสนอ

๑. คำเสนอ คือการแสดงเจตนาให้บุคคลภายนอกทราบอย่างชัดเจนว่าผู้เสนอประสงค์สิ่งใด มิใช่ว่าเป็นคำเชื้อเชิญหรือคำทาบถาม เช่น ก. ต้องการขายนาฬิกาของตน จึงเสนอขายนาฬิกาต่อ ข. โดยแจ้งว่านาฬิกาของตนลักษณะอย่างไร และราคาเท่าใด แต่ถ้า ก. เพียงแต่กล่าวลอยๆ ต่อ ข. ว่าตนอยากขายนาฬิกา คำกล่าวเช่นนั้นไม่ใช่คำเสนอเป็นแต่เพียงคำปรารภ คำเสนอที่จะก่อให้เกิดสัญญาได้นั้นนอกจากต้องเป็นคำเสนอที่ชัดเจนแล้ว ยังจะต้องเป็นคำเสนอต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง เช่น คำเสนอขายบ้านของตนในราคา ๕,๐๐๐ บาทต่อชาว คำเช่นนี้เป็นคำเสนอ แต่ในบางกรณีแม้จะไม่เป็นการเสนอโดยเฉพาะเจาะจงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ กฎหมายก็อนุโลมว่าคำเช่นนี้เป็นคำเสนอถือว่าเป็นคำเสนอที่ไม่จำกัดต่อบุคคล เช่น คู่ขายอาหารสำเร็จรูป บริการสาธารณะ เป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างไรเป็นคำเสนอหรือไม่จะต้องดูพฤติการณ์เป็นเรื่องๆ ไป

๒. ความผูกพันของคำเสนอ คำเสนอเมื่อส่งออกไปโดยสมบูรณ์แล้วย่อมมีผลผูกพันผู้เสนอ ในกรณีนี้มีหลักพิจารณา ดังนี้ คือ

๒.๑ คำเสนอจะทำสัญญาอันบ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้นผู้เสนอไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้^(๑) เช่น ก. เสนอขายรถยนต์ของตนให้แก่ ข. ในราคา ๓๐,๐๐๐ และให้ ข. ตอบภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ ก. เสนอในระยะเวลา ๗ วันนั้น ก. ไม่อาจถอนคำเสนอของตนได้ ถ้า ข. ตอบรับ ก. ต้องขายรถคนให้แก่ ข.

๒.๒ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมีได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรภาคหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่^(๑) คำว่า “อยู่ห่างกันโดยระยะทาง” ในที่นั้นนอกจากหมายความถึงความอยู่ห่างไกลแล้วยังหมายถึงการที่ผู้สนองไม่อาจทราบคำเสนอได้ในทันทีทันใด เช่น ก. อยู่เชียงใหม่ ข. อยู่กรุงเทพฯ ถือว่า ก. ข. อยู่ห่างกันโดยระยะทาง หรือ ก. อยู่ห้องติดกับ ข. ก. เสนอขายของให้ ข. ข. ไม่อาจเข้าใจได้เช่นนั้นก็เรียกว่า ก. ข. อยู่ห่างกันโดยระยะทางเช่นกัน เพราะผู้สนองไม่อาจเข้าใจคำเสนอได้ทันที ในกรณีเช่นนี้ผู้เสนอจะถอนคำเสนอของตนภายในเวลาที่คิดว่าตนจะได้รับคำเสนอไม่ได้ จะถอนได้ก็แต่เมื่อเวลาที่วิญญูชนคิดว่าควรได้รับคำสนองได้ผ่านพ้นไป

๒.๓ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมีได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้นเสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แก่ ณ ที่นั้นเวลานั้น และโดยวิธีนี้ให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย^(๒) จะเห็นได้ว่าคำว่า “อยู่เฉพาะหน้า” มิได้หมายความว่าผู้ส่งอยู่ยืนอยู่ตรงหน้าผู้เสนอเท่านั้น ยังหมายความรวมถึงการที่ผู้ส่งอยู่ห่างไกลแต่สามารถเข้าใจคำเสนอและตอบคำเสนอได้ทันที เช่น ก. อยู่กรุงเทพฯ เสนอขายรถคนแก่ ข. ซึ่งอยู่เชียงใหม่ทางโทรศัพท์ เป็นต้น ปัญหาที่มีอยู่ว่า ถ้า ข. อยู่ตรงหน้า ก. แก่ ข. ไม่อาจเข้าใจคำ

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๔

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๕

(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๖

เสนอขายของ ก. ได้ทันที เช่นอาจเป็นเพราะ ข. พิจารณูหนวจะเรียกว่า ข. อยู่
เฉพาะหน้าได้หรือไม่ ในกรณีนี้นักทศาศตร์ส่วนมากมีความเห็นว่าเป็นการ
เสนอต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า

คำเสนอที่เสนอต่อบุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้านั้น ถ้ามิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำ
สนองถือว่าผู้สนองต้องตอบรับ ณ ที่นั้น เวลานั้น หากผู้เสนอตอบรับเวลาอื่นแม้จะ
ณ ที่นั้นก็ถือว่าคำสนองจะผูกพันผู้เสนอ เช่น ก. เสนอขายม้าให้แก่ ข. ที่บ้าน ก.
โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง วันรุ่งขึ้น ข. มาบ้าน ก. อีกและตอบตกลง คำ
สนองของ ข. ไม่มีผลผูกพันที่จะให้ ก. ต้องปฏิบัติตาม ถ้า ข. ประสงค์จะให้ผูกพัน
ก. ข. จะต้องตอบรับ ณ ที่นั้น เวลานั้น

๓. คำเสนอสิ้นความผูกพัน คำเสนอสิ้นความผูกพันหมายความว่าผู้
เสนอไม่จำเป็นต้องทำตามข้อเสนอของคนต่อไป คำเสนอสิ้นความผูกพัน ในกรณีทั้งข้อ
ต่อไปนี้ คือ

๓.๑ เมื่อผู้สนองมิได้ตอบรับในเมื่อคำเสนอเป็นคำเสนอต่อบุคคลซึ่ง
อยู่เฉพาะหน้าและมีได้กำหนดระยะเวลาให้ทำคำสนอง เช่น คำเสนอขายแหวนแดง
ต่อหน้าแต่แหวนไม่สนองตอบหรือปฏิเสธในขณะนั้น เช่นนี้คำเสนอสิ้นความผูกพันคำ

๓.๒ เมื่อผู้สนองบอกเลิกไปยังผู้เสนอ^(๑) เช่น ก. เสนอขายรถจักร
ยาน ข. ในราคา ๕๐๐ บาท ข. ตอบปฏิเสธ เช่นนี้คำเสนอของ ก. สิ้นความผูกพัน
ถ้า ข. เกิดเปลี่ยนใจตอบรับใหม่ ก. ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขายจักรยานของตน
ให้ ข.

๓.๓ เมื่อผู้สนองมิได้ตอบรับมาภายในกำหนดหรือคำสนองมาถึงล่วง
เวลาหรือคำสนองตอบมาแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติม เช่น ก. เสนอขายม้าให้ ข. และให้
ข. ตอบมาภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ ก. ส่งคำเสนอขง ข. ถ้า ข. ประสงค์จะซื้อม้า

(๑) ป.ท.ท. มาตรา ๑๕๖

แต่ ช. มิได้ตอบมาภายใน ๗ วันเช่นนี้ ถ้าภายหลังจากนั้น ช. ทอรับมาหรือตอบ มาพร้อมทั้งแก้ไข ก. ไม่มีความผูกพันที่จะต้องชวยม้าของตนให้แก่ ช.

๓.๔ เมื่อผู้เสนอดึงแก่ความตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถและผู้ เสนอได้แสดงไว้ในคำเสนอว่าถ้าตนตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถคำเสนอนั้นเป็น อันไร้ผล ปกติแล้วถ้าผู้เสนอดึงแก่ความตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถคำเสนอ ก็ยังมีผล กล่าวคือ ถ้าได้มีการสนองรับมาภายหลังจากผู้เสนอตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความ สามารถ คำสนองก็มีผลผูกพันผู้เสนอหรือกองมรดกของผู้เสนอ แต่ถ้าผู้เสนอได้ แสดงไว้ว่าถ้าตนตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถ คำเสนอสิ้นความผูกพัน ก็เป็น ไปตามเจตนาของผู้เสนอนั้น ๆ

๓.๕ เมื่อผู้เสนอดึงแก่ความตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถและ ผู้สนองได้รู้ก่อนที่จะสนองรับว่าผู้เสนอตายหรือตกเป็นผู้นไร้ความสามารถ ยังรับ เสนองตอบเช่นนี้คำสนองไม่มีผล เช่น ก. ส่งคำเสนอขายบ้านตนให้แก่ ช. วันรุ่งขึ้น ก. ถึงแก่ความตาย ช. ได้รับจดหมายทราบว่า ก. ตาย แต่ยังคงตอบรับเช่นนี้คำสนอง ของ ช. ไม่ผูกพันทายาทของ ก. แต่อย่างใด

๒. คำสนอง

๑. คำสนอง คือการแสดงเจตนาของบุคคลผู้ซึ่งได้รับคำเสนอเพื่อที่จะ ให้ผู้เสนอทราบว่าตนตกลงในคำเสนอนั้น คำสนองจะต้องมีข้อความตรงกับคำเสนอ ในสาระสำคัญทุกอย่างสัญญาจึงจะเกิดขึ้น และจะต้องมาถึงผู้เสนอภายในระยะเวลาที่ ผู้เสนอกำหนดไว้

๒. คำสนองมาถึงล่วงเวลา หมายถึงว่าผู้สนองได้แสดงเจตนาเมื่อพ้น กำหนดระยะเวลาที่ผู้เสนอได้กำหนดไว้ ซึ่งโดยปกติแล้วคำสนองไม่มีผลผูกพันผู้เสนอ แต่ถ้าเป็นที่ประจักษ์ว่าคำบอกกล่าวนั้นได้ส่งโดยทางการเช่น ได้ส่งคำเสนอนั้นทาง

ไปรษณีย์ ซึ่งตามปกติควรจะมีมาถึงภายในเวลาที่กำหนดและผู้เสนอมิได้บอกกล่าวแก่ผู้เสนอว่าคำสั่งมาถึงเนิ่นช้าและมีได้บอกล่วงหน้าแล้ว คำเสนอนั้นมีผลผูกพันผู้เสนอ ฉะนั้นถ้าผู้เสนอไม่ต้องการที่จะให้เกิดข้อผูกพันเมื่อตนได้รับคำสั่งล่วงหน้า ผู้เสนอจะต้องบอกกล่าวแก่ผู้เสนอทันทีว่าคำสั่งนั้นมาถึงล่วงหน้า เว้นแต่ผู้เสนอจะได้ออกล่วงหน้าไว้แล้ว มิฉะนั้นแล้วถือว่าคำสั่งมาถึงภายในระยะเวลา^(๑) เช่น ก. เสนอขายรถยนต์ของ ก. ต่อ ข. และให้ ข. ตอบมาภายใน ๑๐ วัน แต่ ก. ได้รับคำสั่งเมื่อพ้นกำหนด ๑๐ วันแล้ว และ ก. มิได้บอกต่อ ข. ว่าคำสั่งนั้นได้มาถึงล่วงหน้า เช่นนี้ถือว่าคำสั่งของ ข. มีผลผูกพัน ก. แต่ถ้า ก. เมื่อได้รับคำสั่งของ ข. ก็ได้รับบอกกล่าว ข. ทันทีหรือได้บอกกล่าวไปก่อนแล้วว่าคำสั่งยังไม่มาถึงภายในกำหนดเวลา คำเสนอนั้นก็ไม่มีผลผูกพัน ก.

๓. คำสนองกลายเป็นคำสั่ง (๒) คำสนองจะกลายเป็นคำสั่งได้ในกรณีดังต่อไปนี้ คือ

๓.๑ คำสนองที่มาถึงผู้เสนอช้ากว่ากำหนดที่เรียกว่าคำสั่งล่วงหน้าและผู้เสนอได้บอกกล่าวไปยังผู้เสนอ เช่น ก. อยู่กรุงเทพฯ บอกขายรถยนต์ให้ ข. ซึ่งอยู่ที่เชียงใหม่ทางไปรษณีย์และได้กำหนดว่าถ้า ข. ต้องการซื้อให้ตอบมาภายใน ๑ เดือนนับแต่วันที่ลงในจดหมาย แต่คำสั่งของ ข. มาถึง ก. เมื่อระยะเวลาที่กำหนดไว้ได้ผ่านพ้นไปแล้ว และในระยะเวลาที่คำสั่งยังมาไม่ถึงหรือเมื่อถึงแล้ว ก. ได้บอกไปยัง ข. ว่าคำสั่งของ ข. มาล่วงหน้า

๓.๒ คำสนองที่มีข้อความเพิ่มเติมมีข้อจำกัดหรือมีข้อแก้ไขอย่างอื่น กล่าวคือคำสั่งที่มีได้มีข้อความตรงกับคำสั่งทุกประการ เช่น ก. เสนอขายรถ ข. ในราคา ๕๐,๐๐๐ บาท ข. ตอบตกลงซื้อแต่ขอซื้อในราคา ๔๕,๐๐๐ บาท เช่นนี้คำสั่งของ ข. กลายเป็นคำสั่ง

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๕๔

(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๑๘๘

๔. คำสนองที่แสดงต่อบุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทาง คำสนองดังกล่าวจะมีผลเมื่อไร กล่าวคือควรจะมีผลเมื่อผู้แสดงเจตนาได้แสดงออก หรือเมื่อผู้แสดงเจตนาได้ส่งการแสดงเจตนาไปหรือเมื่อเจตนาได้ไปถึงผู้รับ หรือควรจะมีผลเมื่อผู้รับการแสดงเจตนาได้ล่วงรู้ถึงการแสดงเจตนาอันนั้นแล้ว เพื่อเป็นการตัดความยุ่งยากอันอาจเป็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับกันได้ กฎหมายจึงวางหลักไว้ว่า สัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนอง ไปถึงผู้เสนอ^(๑) ซึ่งหมายความว่าเมื่อผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาหรือส่งการแสดงเจตนาของตนไปยังผู้รับ การแสดงเจตนาอันนั้นยังไม่เกิดผลจนกว่าการแสดงเจตนาจะถึงผู้รับแม้ว่าผู้รับยังไม่ทราบถึงการแสดงเจตนาอันนั้น การแสดงเจตนาที่มีผลเกิดขึ้น เช่น คำได้รับจดหมายเสนอขายรถจากชาว เมื่อคำได้เริ่มเขียนจดหมายตอบและส่งจดหมาย การแสดงเจตนาของคำยังไม่ผูกพันคำจนกว่าการแสดงเจตนาของคำจะไปถึงชาวแม้ว่าโดยบังเอิญขณะที่คำสนองของคำไปถึงชาวนั้น ชาวไปธุระที่อื่นก็ตามการแสดงเจตนาของคำก็มีผลเกิดขึ้นแล้ว ในกรณีคำสนองก็ถือหลักเดียวกันกับเรื่องคำเสนอ กล่าวคือคำสนองมีผลผูกพันเมื่อคำสนองถึงผู้เสนอ

๓. คำมั่นจะให้รางวัล

๑. คำมั่นจะให้รางวัลคือการแสดงเจตนาต่อบุคคลทั่วไป โดยการออกโฆษณาว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันหนึ่งอันใดไม่ว่าโดยวิธีใดๆ เช่น ปีกประกาศ ลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น การแสดงเจตนาต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยเฉพาะไม่ถือว่าเป็นคำมั่น การโฆษณานั้นจะกระทำด้วยวิธีใดก็ได้แต่ต้องเป็นการแสดงโดยเปิดเผยให้สาธารณะชนทราบว่าถ้าใครสามารถกระทำการอย่างใด ได้ผู้ให้คำมั่นจะให้รางวัล เช่น ก. ออกโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ว่าบุตรของตนหายถ้าใคร

(๑) บ.พ.พ. มาตรา ๑๖๑

พบและนำมาให้ตน ตนจะให้รางวัลเป็นคัน ค้ำมันจะให้รางวัลนี้จะมีกำหนดระยะเวลา ให้กระทำการไว้หรือไม่ก็ได้ เช่นคนเป็นโรคติดอย่างจริงจังประกาศให้รางวัลว่าหากใคร รักษาตนให้หายจากการเป็นโรคติดอย่างได้ภายใน ๗ วัน ตนจะให้รางวัล เป็นคัน

๒. ผลของค้ำมันจะให้รางวัล เมื่อได้ให้ค้ำมันแล้วผู้ให้ค้ำมันจะต้องผูก พันกับค้ำมันของตน เช่น ก. ให้ค้ำมันว่าหากใครพบแว่นตาที่ตนทำหายได้จะให้รางวัล เมื่อปรากฏว่ามีบุคคลใดพบแว่นตา ก. จะต้องให้รางวัลแม้ว่าผู้นั้นจะไม่ประสงค์จะ ด้ รับรางวัล ก. ก็ต้องให้ ก. จะต้องผูกพันกับค้ำมันของตน เพราะกฎหมายวางหลักไว้ว่า เมื่อได้ให้ค้ำมันแล้วถ้ามีผู้ใดกระทำตามค้ำมัน ผู้ให้ค้ำมันต้องให้รางวัลแก่ผู้นั้น แม้ว่า ผู้กระทำได้สำเร็จนั้นมิได้กระทำเพราะประสงค์รางวัล ในกรณีมีบุคคลหลายคนกระทำ ได้ตามค้ำมัน ผู้ให้ค้ำมันต้องให้รางวัลแก่บุคคลซึ่งทำได้ก่อนใครทั้งหมด ถ้ามีบุคคล ทำได้พร้อม ๆ กันหลายคน ผู้ให้ค้ำมันต้องแบ่งรางวัลนั้นให้แก่ผู้กระทำการสำเร็จ เท่า ๆ กัน ในกรณีที่ไม่สามารถแบ่งรางวัล ได้ก็ให้ใช้วิธีจับสลาก เช่นคนให้ค้ำมันว่า ถ้าใครสามารถพบวิธีรักษาโรคของตนได้ตนจะให้รางวัล ปรากฏว่า ก. ข. ต่างก็พบ วิธีรักษาโรคพร้อม ๆ กันตนจะต้องให้แก่ ก. และ ข. โดยแบ่งรางวัลออกเป็นสองส่วน เท่า ๆ กัน แต่หากปรากฏว่ารางวัลนั้นแบ่งไม่ได้ เช่นของ ๑ ชิ้นถ้าหักแบ่งแล้วจะเสีย รูปทรงเช่นนี้ต้องใช้วิธีจับสลาก ผู้ให้ค้ำมันต้องให้รางวัลจนกว่าตนจะถอนค้ำมันก่อน ที่มีการทำสำเร็จตามค้ำมันหรือจนกว่าการกระทำที่ระบุไว้ในค้ำมันจะกลายเป็นพันธวิสัย กล่าวคือ ไม่อาจมีการกระทำสำเร็จตรงตามที่ผู้ให้ค้ำมันประสงค์เช่น นาย ก. ให้ค้ำ มันจะให้รางวัลถ้าใครสามารถรักษาสุนัขของนาย ก. หายได้ แต่ปรากฏว่าสุนัขของ ก. ถึงแก่ความตาย ในกรณีนี้ถือว่าไม่อาจมีผู้ใดกระทำได้ตามค้ำมันเพราะวัตถุประสงค์

๓. การถอนค้ำมันผู้ให้จะถอนค้ำมันเมื่อใดก็ได้ แต่ถ้า

๒.๑ ได้แสดงเจตนาไว้ในค้ำมันว่าจะไม่ถอนค้ำมัน หรือ

๒.๒ มีกำหนดระยะเวลาให้กระทำตามค้ำมันไว้ ผู้ให้ค้ำมันก็

อาจถอนค้ำมันตนได้ภายในกำหนดเวลานั้น

เป็นการพันวิสัยหรือหากปรากฏว่าไม่มีผู้ใดกระทำ ได้ ตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนด
ไว้ผู้ให้คำมั่นก็จะหมดความผูกพันตามที่ตนได้ประกาศให้คำมั่น

๓. วิธีถอนคำมั่น คำมั่นนั้นจะถอนก็ได้แต่จะต้องกระทำวิธีเดียวกันกับ
การให้คำมั่น การถอนคำมั่นจึงจะมีผล เช่น ทำให้คำมั่นทางประกาศหนังสือพิมพ์คำจะ
ถอนคำมั่นคำต้องประกาศหนังสือพิมพ์ ก. เช่นกัน แต่ถ้ามีเหตุสุดวิสัยไม่อาจถอนคำ
มั่นโดยวิธีเดียวกัน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ เช่น ให้คำมั่นโดยการประกาศหนังสือพิมพ์
แต่ถอนคำมั่นโดยประกาศทางวิทยุ เป็นต้น แต่ผลแห่งนี้จะสมบูรณ์เฉพาะบุคคลที่รู้
เท่านั้น เช่น ก. ให้คำมั่นทางสถานีวิทยุ ๑ว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งหายปัญหาตุก ต่อมา
ก. ต้องการถอนคำมั่น ก. ต้องถอนคำมั่นทางสถานีวิทยุ ๑ แต่ถ้าขณะนั้นสถานีวิทยุ ๑
เลิกกิจการไปแล้ว ก. ได้ถอนมันของตนทางสถานีวิทยุ ๒ เท่านั้น การถอนคำมั่นนั้น
จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าผู้กระทำกิจการนั้นได้รู้ถึงการถอนคำมั่นแล้ว อนึ่ง
คำมั่นนั้นถ้ามีกำหนดระยะเวลาไว้ ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนภายในระยะเวลา
ไม่ได้ เช่น ก. ให้คำมั่นว่าหากใครรักษาตนให้หายได้ภายใน ๗ วันตนจะให้รางวัล
เช่นนี้ ก. ไม่อาจถอนคำมั่นของตนภายใน ๗ วัน

๔. คำมั่นในการประกวดชิงรางวัล

๑. หมายถึงคำมั่นที่ให้มีการประกวดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น
ประกวดภาพถ่าย ประกวดการแต่งโคลง ถ้าใครทำได้ดีที่สุดผู้นั้นจะได้รางวัล คำมั่น
เช่นนี้ต่างกับคำมั่นจะให้รางวัลธรรมดา กล่าวคือ กฎหมายบังคับไว้ว่าคำมั่นในการ
ประกวดชิงรางวัลจะสมบูรณ์ ก็จะมีผลใช้ได้ก็ต่อเมื่อได้กำหนดระยะเวลาไว้ คำ
มั่นด้วย เช่น ก. ให้คำมั่นจะให้รางวัลถ้าใครวาดภาพของ ก. ได้ดีที่สุดภายใน ๗ วัน
เป็นต้น

๒. ผลของคำมั่นการตัดสินว่าผู้ประกวดคนไหนได้กระทำสำเร็จตามเงื่อนไข
ในคำมั่นภายในเวลากำหนดหรือไม่ หรือตัดสินในระหว่างผู้ประกวดหลายคนว่าคน

ไหนดีกว่ากัน ซึ่งผู้จะช้ชากคือผู้ซึ่งได้ระบุชื่อไว้ในโฆษณา แต่ถ้าไม่ได้ระบุชื่อผู้ช้ชากไว้ ผู้ให้คำมั่นเป็นผู้ตัดสิน อนึ่ง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ส่งเข้าประกวดนั้น อาจตกเป็นของผู้ให้คำมั่นก็ได้ หากผู้ให้คำมั่นได้ระบุไว้ในคำมั่นนั้น ๆ ด้วย

ข้อ ๒

ผลแห่งสัญญา

เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลผูกพันคู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตาม แต่ในสัญญาต่างตอบแทน^(๑)นั้น ถ้า

๑. คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ได้ เพราะสัญญาต่างตอบแทนต่างฝ่ายต่างต้องมีหน้าที่จะปฏิบัติต่อกัน เช่น ก. ขายหนังสือให้ ข. ก. ส่งมอบหนังสือให้ ข. ข. ส่งเงินให้ ก. ซึ่งจะต้องทำพร้อมๆ กัน แต่ถ้า ก. ไม่ส่งมอบหนังสือให้ ข. จะไม่ยอมชำระราคาให้ก็ได้ เว้นแต่หนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด เช่น ก. ขายรถให้ ข. โดยยอมให้ ข. ใช้ราคาในอีก ๕ เดือนข้างหน้า เช่นนี้ ก. จะไม่ส่งมอบรถให้ ข. โดยอ้างว่า ข. ยังไม่ชำระราคาไม่ได้ เพราะหนี้ของ ข. ยังไม่ถึงกำหนด

๒. ถ้าวัตถุที่ประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กล่าวคือเป็นทรัพย์สินที่สามารถทราบได้อย่างชัดเจนแล้วก็คืออะไรมีปริมาณมากน้อยเพียงใด เช่น คำซื้อม้าชื่อลิวลมจากชาว ม้าเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นสูญหรือเสียหาย ไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งที่มี ใ้ความผิดของลูกหนี้ ฉะนั้น จะโทษลูกหนี้มิได้ เช่น คำซื้อม้าจากชาวได้ชำระราคากันเสร็จสิ้นแล้ว ชาวเป็นลูกหนี้ซึ่งจะต้องส่งม้าให้คำแต่ ชาวยังไม่ทันส่งมอบม้าให้คำ เกิดอุบัติเหตุม้าตาย และอุบัติเหตุนี้มิได้เกิดจากชาว เช่นนี้ชาวไม่ต้องรับผิดชอบ การสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นของเจ้าหนี้ กล่าวคือคำต้องเป็นผู้เสียประโยชน์ แต่ถ้การสูญหรือเสียหาย

(๑) สัญญาต่างตอบแทนหมายถึงสัญญาที่คู่สัญญาทั้งสองต่างก็มีทั้งสิทธิและหน้าที่

นั้นเกิดขึ้นเพราะความผิดของลูกหนี้ ๆ ต้องรับผิดชอบ ทั้งตัวอย่างข้างต้น คำซื้อมาจาก
ชาวและฝากชาวไว้ชาวเดินต่อมาถึงแก่ความตาย เช่นนี้ ชาวต้องรับผิดชอบจะต้องคืนเงิน
ให้แก่คำ

๓. ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีเงื่อนไขบังคับก่อน และเงื่อนไขยังไม่
สำเร็จ ถ้าทรัพย์สินนั้นสูญไปหรือเสียหายไปเจ้าหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น ก. ตกงซื้อสุนัข
จาก ข. ๑ ตัวต่อเมื่อสุนัขของ ข. ประมวลได้รางวัลที่ ๑ นี้เรียกว่าสัญญาต่างตอบแทน
และมีเงื่อนไขบังคับก่อนและทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้นสูญหรือทำลายลงในระ
หว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ กล่าวคือก่อนที่สุนัขของ ข. จะชนะการประกวด เกิดตาย
ก่อนเช่นนั้น ก. หาท้องรับผิดชอบไม่

ถ้าเงื่อนไขสำเร็จแล้วแต่ทรัพย์สินนั้นเสียหายเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อัน
จะโทษเจ้าหนี้มิได้ กล่าวคือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นมิใช่เพราะเจ้าหนี้นั่นเอง เช่น ก.
ตกงซื้อบ้านจาก ข. โดยมีเงื่อนไขว่าให้บุตรชายของ ก. กลับจากต่างประเทศก่อน
ในระหว่างนั้นเกิด ไฟไหม้บางส่วนของบ้านของ ข. และบุตรของ ก. กลับมาภาย-
หลังเช่นนั้นเรียกว่าทรัพย์สินได้เสียหายเพราะเหตุอันไม่อาจโทษเจ้าหนี้คือ ก. ได้ ซึ่งใน
เรื่องนี้กฎหมายได้วางหลักไว้ว่า เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้โดยลดส่วนอันตนจะต้อง
ชำระหนี้ตอบแทนนั้นลงหรือเลิกสัญญาเสียก็ได้ เช่น ก. จะเรียกให้ ข. ส่งมอบบ้าน
ให้แก่ลดส่วนตามส่วนหรือจะเลิกสัญญาเสียก็ได้ แต่ถ้าต้นเหตุเสียหายเกิดเพราะฝ่าย
ลูกหนี้ เช่น ตัวอย่างข้างต้น ข. เป็นฝ่ายประมาทเดินเล่นทำให้บ้านเสียหายเช่นถูก
ไฟไหม้บางส่วน เจ้าหนี้นิยมเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ ก. สามารถเรียกค่าสินไหม
ทดแทนได้

๔. ในกรณีอื่นนอกจากที่ได้กล่าวมาในสามข้อข้างบนนี้ ถ้าการชำระหนี้
ตกเป็นอันพ้นวิสัยกล่าวคือ ไม่อาจจะชำระหนี้ได้และเหตุที่ทำให้ไม่สามารรถชำระหนี้

ได้นั้น ไม่ใช่ความผิดของฝ่ายใดทั้งสิ้น ลูกหนี้ที่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่ เช่น ก. จ้าง ข. ปลูกบ้านในขณะที่ปลูกไปได้ครึ่งหนึ่งเกิดฟ้าผ่าบ้านพังทำให้ ข. ไม่สามารถส่งบ้านให้แก่ ก. ได้ เช่นนี้ ข. ไม่อาจเรียกให้ ก. ชำระราคามันที่ปลูกไปแล้ว แต่ถ้การที่ส่งมอบทรัพย์สินไม่ได้เป็นเพราะความผิดของเจ้าหนี้ ลูกหนี้ก็หาเสียสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทน ดังตัวอย่างข้างต้น ถ้าบ้านที่ ข. ปลูกไปได้ครึ่งหนึ่งเกิดไฟไหม้เพราะความผิดของ ก. ก. ก็ต้องใช้ค่าปลูกบ้านให้แก่ ข. ตามส่วนที่ ข. ลงไป แต่ถ้าลูกหนี้ได้อะไรไว้เพราะการปลดหนี้หรือใช้คุณวุฒิความสามารถของตนเป็นเหตุให้ได้อะไรมาหรือแก่ล้งละเลยเสียไม่ชวนชวยเอาอะไรที่สามารถทำได้มากน้อยเท่าไรจะต้องเอาส่วนที่ได้มาหรือควรจะได้มาหักกับจำนวนที่ลูกหนี้จะได้รับชำระหนี้ตอบแทน เช่น ก. จ้าง ข. มาเล่นละครแต่วันนั้นโรงละครไม่เปิดเพราะ ก. จัดการไม่ดี เช่นนี้ ก. ต้องจ่ายเงินให้แก่ ข. เท่าราคาที่จ้าง แต่ถ้า ก. ได้วางมัดจำไว้แล้วเท่าไร ก็สามารถนำมหักกับจำนวนที่ ก. ต้องจ่าย ในกรณีที่ลูกหนี้ใช้คุณวุฒิความสามารถเป็นเหตุให้ได้อะไร เช่น ข. ร้องเพลงหน้าโรงละครเก็บเงินได้เท่าใดก็ต้องมาหักกับจำนวนที่ ก. ต้องจ่ายเช่นกัน หรือถ้าลูกหนี้แก่ล้งละเลยไม่ชวนชวยทำให้ไม่ได้อะไรเลย ก็ต้องเอาจำนวนที่ควรได้มาหักเช่นกัน เช่น ก. จ้าง ข. ปลูกตึกแถว ๔ ชั้น ข. ปลูกได้ ๓ ชั้น ก. ไปตรวจงานและด้วยความประมาทเดินเลื้อยได้ทำไฟไหม้ตึกเช่นนี้ ถ้า ข. สามารถชนของหนีไฟได้แต่ ข. ไม่ทำ ก. จึงต้องจ่ายค่าปลูกสร้างให้ ข. แต่ต้องเอาจำนวนที่ ข. ควรชวนชวยมาได้หักลบลงไป

ข้อ ๓

ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบ

ในสัญญานี้คู่กรณีอาจตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของตนไว้เป็นการล่วงหน้าก็ได้ เช่น ถ้าและแดงชื้อขายบ้านกันจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความ

ชำระค่าบริการหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้ แต่หากความตกลงนั้นเป็นข้อความยกเว้น มิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อถดถอยหรือความประมาทเดินเล่ออย่างร้ายแรงของตน เช่น คู่สัญญาซื้อขายในกรณีดังกล่าวข้างต้น ทกลงกันว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าบริการหรือเพื่อการรอนสิทธิแม้จะเกิดขึ้นเพราะถดถอยหรือความประมาทเดินเล่ออย่างร้ายแรงของตนเป็นต้น กฎหมายถือว่าข้อยกเว้นเช่นนั้น ไม่มี^(๑) กล่าวคือข้อ ตกลงนั้นเป็นโมฆะ

ข้อ ๔

สัญญาเพื่อบุคคลภายนอก

หมายถึงสัญญาที่คู่สัญญายอมยกประโยชน์จากสัญญานั้นให้แก่บุคคลภายนอก เช่น สัญญาประกันชีวิต ก. ทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัท โดยตกลงกับบริษัทว่าถ้า ก. ตายให้บริษัทจ่ายเงินให้แก่ ข. บุตรชายของ ก. เช่นนี้ ก. กับบริษัทประกันชีวิตเป็นคู่สัญญากัน และ ข. เป็นบุคคลภายนอกซึ่งได้รับประโยชน์จากสัญญา เป็นต้น บุคคลภายนอกซึ่งได้ประโยชน์จากสัญญานั้นมีสิทธิที่จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้ได้โดยตรงได้ เมื่อบุคคลภายนอกแสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้นคู่กรณีไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิได้ ปัญหาที่มีอยู่ว่า ก่อนที่จะแสดงเจตนาให้บุคคลภายนอกมีสิทธิแล้วหรือยัง ในเรื่องนี้นักกฎหมายมีความเห็นแยกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าบุคคลภายนอกยังไม่มีสิทธิ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิแล้ว แต่ไม่เต็มทีเพราะคู่กรณีอาจเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิได้

(๑) ป.พ.ท มาตรา ๑๖๖

บทที่ ๒
มัดจำและเบียดปรับ

ข้อ ๑
มัดจำ

มัดจำ คือ สิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเงินหรือสิ่งของที่ฝ่ายหนึ่งได้ให้ไว้เมื่อเข้าทำสัญญาเพื่อเป็นพยานหลักฐานว่าได้มีการทำสัญญา และเพื่อเป็นประกันที่จะปฏิบัติตามสัญญานั้น เช่น ก. ทำสัญญาซื้อตู้เย็นจาก ข. ๕,๐๐๐ บาท แต่ขณะนั้น ก. ยังไม่มีเงินพอหรือยังไม่มีเวลาที่จะยกตู้เย็นไป ก. จึงให้เงิน ข. ไว้ ๕๐๐ บาทหรือให้นาฬิกาของตนไว้เป็นเงิน ๕๐๐ บาท เงินหรือนาฬิกาที่ให้ไว้นี้เรียกว่ามัดจำ เพื่อเป็นพยานว่า ก. จะจ่ายเงินที่เหลือ ๔,๕๐๐ บาท หรือจะจ่าย ๕,๐๐๐ บาท แล้วแต่กรณีให้แก่ ข. และแสดงว่า ก. ข. ได้ทำสัญญาซื้อขายกันแล้ว ในเรื่องมัดจำนี้คู่กรณีอาจตกลงกันได้ว่า ถ้าฝ่ายใดผิดกันจะให้ทำอย่างไรกับมัดจำได้บ้าง แต่ถ้าไม่มีข้อตกลงไว้ผู้รับมัดจำจะกระทำได้อันนี้ คือ

๑. ส่งคืนหรือจัดเอาเป็นการใช้เงินบางส่วนในเมื่อมีการชำระหนี้ ในกรณีนี้หมายความว่า เมื่อลูกหนี้ได้กระทำการตามที่ตกลงไว้จนสำเร็จแล้วเจ้าหนี้ต้องส่งมัดจำที่รับไว้คืน เช่น ก. สัญญาสร้างพระให้ ข. ๑ องค์ มีกำหนดเสร็จ ๕๐ วัน ข. วางมัดจำไว้ ๕๐๐ บาท เมื่อ ก. สร้างเสร็จ ก. ต้องส่งเงินคืน ข. หรือในขณะที่ ก. สร้างเสร็จ ข. ชำระหนี้ค่าจ้าง ก. จะหักหนี้คืนกับจำนวนเงินที่วางมัดจำไว้ก็ได้ กล่าวคือ ก. ชำระค่าจ้างน้อยลงกว่าที่ตกลง โดยน้อยลงเท่ากับจำนวนเงินมัดจำ

๓. ริบ ถ้าฝ่ายที่วางมัดจำไม่ชำระหนี้หรือการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งที่ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบหรือถ้ามีการบอกเลิกสัญญาเพราะฝ่ายนั้น เช่น ก. ทกลงซื้อรถยนต์จาก ข. ๕๐,๐๐๐ บาท โดยวางมัดจำไว้ ๕,๐๐๐

บาทและสัญญาว่าส่วนที่เหลือจะส่งต่ออีก ๕ วัน กรณีครบกำหนด ๕ วัน ก. ไม่นำเงินมาชำระ ข. ข. ย่อมรับเงิน ๕,๐๐๐ บาทได้เพราะ ก. ไม่ชำระหนี้ หรือในระหว่าง ๕ วันนั้น ก. ได้ยืมรถ ข. ไปทดลองขับปรากฏว่า ก. นำไปชนจึงทำให้ ข. ไม่สามารถจะส่งรถยนต์ให้ ก. ได้ เพราะความผิดของ ก. ข. ก็รับมัดจำได้ หรือเมื่อลองไปแล้ว ก. เกิดเปลี่ยนใจเห็นว่ารถไม่ดี จึงบอกเลิกสัญญา ข. ก็รับเงินมัดจำนั้นได้เช่นกัน

๓. ส่งคืน ถ้าฝ่ายที่รับมัดจำจะเลยไม่ชำระหนี้หรือการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายรับมัดจำต้องรับผิดชอบ เช่น ค่าซื้อข้าวสารจากแดง ๕ กระสอบโดยวางมัดจำไว้ ๕๐ บาท ถึงเวลาแดงไม่ส่งข้าวสารให้ค่า เพราะไม่มีข้าวสาร หรือเพราะข้าวสารนั้นได้สูญหายหรือทำลายไปเนื่องจากความผิดของแดง เช่นนี้ แแดงต้องรับผิดชอบ แแดงต้องส่งเงินมัดจำคืนค่า

ข้อ ๒

เบี้ยปรับ

เบี้ยปรับ คือ สิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเงิน สิ่งของหรือการกระทำก็ได้ ที่ลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เป็นค่าเสียหายเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้า เช่น ก. รับจ้าง ข. ปลูกบ้านโดยมีข้อตกลงจะใช้กระเบื้องลูกฟูกลอนใหญ่ทำหลังคา และมีข้อตกลงว่าถ้าผิดไปจากที่ตกลงนี้จะให้ ข. ปรับ ในเรื่องเบี้ยปรับนี้ปกติจะให้กันเมื่อผิดสัญญา แต่ถ้าจะให้กันไว้ก่อนนั้นก็ได้อันหนึ่ง ถ้าในสัญญาได้กำหนดไว้ว่าหากมีการปรับเบี้ยปรับ จะเอาเบี้ยปรับนั้นไปทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อมีการปรับเบี้ยปรับผู้ใครปรับก็ต้องเอาไปทำการเช่นนั้น เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น ถ้า ข. ใ้ตกลงไว้ว่าจะเอาเงินที่จะได้รับในฐานะเป็นเบี้ยปรับไปบำรุงการศึกษา ฉะนั้น เมื่อ ก. ผิดสัญญา ข. ก็ต้องเอาเงินนั้นไปบำรุงการศึกษา สัญญาเบี้ยปรับอาจรวมอยู่ในสัญญาอื่นหรือแยกเป็นอีกฉบับหนึ่งก็ได้

(๑) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๓/๒๔๖๕

ในกรณีเกี่ยวกับเบี้ยปรับนั้นมีหลักพิจารณาดังนี้ คือ

๑. เจ้าหนี้รับเบี้ยปรับ ถ้าลูกหนี้ผิดนัดไม่ว่าด้วยประการใดอันเป็นไปตามข้อสัญญากล่าวคือ ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือฝ่าฝืนข้อตกลง เช่นค่าตกลงปลูกบ้านให้ชาวเสร็จภายใน ๑๒๐ วัน ถ้าไม่เสร็จจะให้ชาวปรับวันละ ๕๐ บาท ในกรณีที่ค่าไม่อาจปลูกสร้างบ้านให้เสร็จตามสัญญาชาวก็รับเบี้ยปรับจากค่าได้วันละ ๕๐ บาทตามสัญญาและอาจเรียกค่าเสียหาย ถ้ามีได้ด้วย ถ้าเจ้าหนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับความเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับ (๑)

๒. เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้กระทำดังนั้นสิทธิเรียกร้องหนี้ระงับไป (๒) เช่น ก. ขายตู้เย็นให้ ข. เป็นเงิน ๓,๐๐๐ บาท มีข้อสัญญาว่าจะต้องส่งมอบตู้เย็นให้ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐ เวลา ๑๒.๐๐ น. ถ้าไม่ส่งมอบ ก. ต้องใช้เงิน ๒,๕๐๐ บาท ให้แก่ ข. เป็นเบี้ยปรับ ถ้าถึงกำหนดเวลา ก. ไม่ส่งมอบตู้เย็น ข. อาจเรียกเอาเงิน ๒,๕๐๐ บาท ที่กำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับแทนตู้เย็นได้ แต่เมื่อทำดังนี้แล้วสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ คือการส่งมอบตู้เย็นตอบแทนการใช้เงินค่าตู้เย็นเป็นอันหมดไป

๓. เจ้าหนี้จะเรียกทั้งให้ชำระหนี้และเบี้ยปรับก็ได้ (๓) เช่น ก. ตกลงจะใช้เบี้ยปรับให้ ข. วันละ ๑๐ บาททุกวันที่ยังมิได้ส่งมอบรถยนต์ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐ ถ้าหากได้ส่งมอบในวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๐ นอกจาก ข. จะเรียกให้ ก. ส่งมอบรถยนต์ ข. ยังเรียกให้ ก. ชำระเบี้ยปรับเป็นจำนวนเงิน ๑๐๐ บาท สำหรับ ๑๐ วันด้วยอีกก็ได้

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๑

(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๐

(๓) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๑

๔. เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับแทนค่าเสียหายก็ได้ เช่น ถ้าเป็นหนี้ขาว ได้กำหนดไว้ว่า ถ้าคำไม่ชำระหนี้ยอมให้ขาวริบด้วยเงินของคำเป็นของขาว เมื่อคำไม่ชำระหนี้ด้วยเงินนั้นจึงถูกริบตกเป็นของขาว สมมุติว่าขาวเรียกให้ส่งมอบด้วยเงินแล้วขาวก็หมดสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

๕. ถ้าเบี้ยปรับสูงเกินไป ศาลจะลดลงตามสมควรก็ได้^(๑) ทั้งนี้เพื่อความยุติธรรม เช่น ก. ศาลจะปลุกบ้านให้ ข. หลังหนึ่ง ซึ่งต้องส่งมอบบ้านให้ ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๐ ในสัญญาว่ามีว่าถ้ามิได้ส่งมอบบ้านภายในกำหนดเวลา ก. จะให้เงินแก่ ข. วันละ ๑๐๐ บาททุกวันที่เนิ่นช้า ถ้าศาลเห็นว่าตามธรรมเนียมประเพณีในเรื่องนี้และตามพฤติการณ์แห่งคดี จำนวนเบี้ยปรับนี้สูงเกินควร ศาลอาจลดลงมาเพียงวันละ ๕๐ บาทได้

๖. ถ้าสัญญาประธานไม่สมบูรณ์สัญญาเกี่ยวกับเบี้ยปรับก็ไม่สมบูรณ์^(๒) เนื่องจากสัญญาเบี้ยปรับจะเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อมีสัญญาหนึ่งสัญญาใดเกิดขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้น สัญญาเบี้ยปรับจึงเป็นแค่เพียงสัญญาอุปกรณ์ ดังนั้น เมื่อสัญญาประธานไม่สมบูรณ์สัญญาอุปกรณ์ก็ย่อมไม่สมบูรณ์ด้วย เช่น คำเป็นผู้ทำโรงสีในกรุงเทพฯ ๖ ได้สัญญาส่งสินค้าข้าวไปให้แดงที่ฮ่องกงทุกเดือน ในสัญญาว่ามีว่าถ้าคำไม่ส่งจะต้องให้เงินแก่แดง ๕,๐๐๐ บาทเป็นค่าเสียหาย ถ้ารัฐบาลไทยห้ามการส่งสินค้าข้าวออกนอกประเทศ สัญญานั้นเป็นโมฆะ และแดงจะบังคับตามข้อเบี้ยปรับนั้นไม่ได้

๗. ถ้าลูกหนี้ได้แจ้งการริบเบี้ยปรับโดยอ้างว่าตนได้ชำระหนี้แล้วลูกหนี้ต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์^(๓) เช่น ก. ต้องส่งมอบรถยนต์ให้ ข. วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐ มิฉะนั้นต้องเสียเบี้ยปรับ ๑๐๐ บาท ก. ได้ส่งมอบรถให้ ข. วันที่ ๑ กุมภาพันธ์

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๓
(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๔
(๓) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๕

๒๕๐๐ ข. จึงเรียกร้องเบี่ยงปรับ แค่ ก. ท่อสู้อย่างเหตุว่าคนได้นำรถไปยังภูมิ-
ลำเนา ข. ทั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐ แค่ไม่พบ ข. เช่นนี้ ก. ต้องเป็นฝ่าย
พิสูจน์

บทที่ ๓

เลิกสัญญา

ก่อนอื่นจะท้องเข้าใจเสียก่อนว่าเลิกสัญญาคืออะไร หมายความว่าอย่างไร
สัญญานั้นเมื่อได้เกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลผูกพันคู่สัญญา กล่าวคือ คู่สัญญามีหน้าที่จะท้อง
กระทำต่อกัน เช่น ก. จ้าง ข. ปลูกบ้าน ข. มีหน้าที่จะท้องปลูกบ้านให้ ก. ก. มี
หน้าที่จะชำระค่าจ้างต่อ ข. แค่ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งได้แสดงเจตนาให้หนีที่มีต่อกันนั้นสิ้น
สุดลง การแสดงเจตนาของคู่กรณีนั้นเรียกว่าเลิกสัญญา เช่น ก. จ้าง ข. ขับรถ ถ้า
ก. ไม่ประสงค์จะจ้าง ข. ท่อไป ก. ก็ทำได้โดยแสดงเจตนาต่อ ข. เมื่อได้แสดงไป
แล้วทั้งสองฝ่ายยอมหมดความผูกพันซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ข. ไม่ต้องขับรถให้ ก.
ก. ไม่ต้องจ่ายเงินให้ ข. เช่นกัน แค่การเลิกสัญญานั้นมิใช่ว่าคู่กรณีฝ่ายใดจะเลิกก็
ได้ ผู้ซึ่งมีสิทธิจะแสดงเจตนาเลิกสัญญาได้นั้นจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการแสดง
เจตนาและเป็นผู้มีสิทธิที่จะเลิกสัญญา การแสดงเจตนาเลิกสัญญานั้น เมื่อได้แสดง
ไปแล้วจะถอนคืนไม่ได้ กล่าวคือถ้าประสงค์จะให้สัญญามีใหม่ จะต้องทำสัญญาใหม่

ข้อ ๑

สิทธิในการเลิกสัญญา

ดังได้กล่าวแล้วว่าผู้ซึ่งจะเลิกสัญญา ได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่สามารถเลิก
สัญญาได้ สิทธิในการเลิกสัญญานั้นอาจเกิดขึ้นโดย

๑. ข้อสัญญา กล่าวคือ ถ้าในสัญญาได้ระบุไว้ให้ฝ่ายใดมีสิทธิเลิกสัญญา
ฝ่ายนั้นก็ย่อมมีสิทธิเลิกสัญญาได้ เช่น แกลงทำสัญญาจ้างแรงงานกับชาว โดยมีข้อ

กำหนดว่าถ้าแก่ไม่ต้องการทำสัญญาต่อไปแก่ยอมมีสิทธิเลิกสัญญาได้ เช่นนี้แก่ยอมเป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญา

๒. โดยบทบัญญัติของกฎหมาย กล่าวคือกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า ให้ฝ่ายใดเป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญา ซึ่งกฎหมายวางหลักไว้ ดังนี้

๒.๑ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้^(๑) เช่น ก. ขายรถยนต์ให้ ข. แต่ ข. ไม่ส่งเงินให้ ก. ก. จึงได้บอกกล่าว ข. ให้ชำระหนี้ภายใน ๗ วัน ซึ่ง ข. ก็ยังไม่ชำระเช่นนั้น ก. ย่อมบอกเลิกสัญญาได้

๒.๒ นอกจากนั้นถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้น หรือเหตุที่คู่กรณีทำสัญญาต่อกันโดยสภาพหรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ที่มีกำหนดคดี หรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดี เช่นค่าเช่าบ้านชาวเพื่อตากอากาศเดือนเมษายน และกำหนดเวลาหรือระยะเวลานั้นได้ล่วงพ้นไป โดยฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ คือชาวมิได้ส่งมอบให้ตลอดเดือนเมษายนนั้น จำจะบอกเลิกสัญญาได้ทันที^(๒) โดยไม่ต้องชำระค่าเช่าบ้านให้ชาว ค่าจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้ โดยไม่ต้องบอกกล่าว

๒.๓ ถ้าการชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นหนี้วิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้จะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้^(๓) เช่น ก. ขายม้าให้ ข. แต่ไม่สามารถส่งมอบม้าให้ ข. ได้ เพราะความประมาทเลินเล่อของ ก. ทำให้ม้าตายเช่นนั้น ข. เป็นฝ่ายเลิกสัญญาได้

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๖
(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๘
(๓) ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๕

ข้อ ๒
วิธีเลิกสัญญา

การเลิกสัญญานั้นทำได้ด้วยการแสดงเจตนาต่อกู้กรณีกฝ่ายหนึ่ง การแสดงเจตนาเลิกสัญญานั้นจะแสดงโดยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ เช่น ก. เป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญา ก. จะบอกต่อกู้กรณีกว่าตนจะเลิกสัญญาด้วยวาจาก็ได้ แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลหลายคนด้วยกัน ผู้แสดงเจตนาจะต้องแสดงเจตนาเลิกสัญญาต่อบุคคลทุกคน เช่น ก. จ้าง ข. ค. ง. ทำสวน เมื่อ ก. ต้องการเลิกสัญญา ก. ต้องบอกเลิกสัญญาทั้ง ข.ค.ง. ในกรณีกลับกันถ้าฝ่าย ข.ค.ง. เป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญา ถ้าจะเลิกสัญญาต้องทุกคนรวมกันใช้สิทธิ ข. ค. เท่านั้นจะเลิกสัญญาไม่ได้ จะต้องเห็นชอบในการเลิกสัญญาทั้งสามคน

ข้อ ๓

สิทธิเลิกสัญญาฉบับ

๑. สิทธิเลิกสัญญานั้น อาจหมดสิ้นไปได้ด้วยเหตุดังต่อไปนี้ คือ ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาไว้ให้ใช้สิทธิเลิกสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญานั้นแถลงให้ทราบภายในระยะเวลานั้นก็ได้ว่าจะเลิกสัญญาหรือไม่ ถ้ามิได้รับคำบอกกล่าวเลิกสัญญาภายในระยะเวลานั้น สิทธิเลิกสัญญาก็เป็นอันระงับสิ้นไป^(๑) เช่น ก. ข. ทำสัญญากันและ ก. เป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญาโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา เมื่อ ข. ผิดนัด ก. ยังไม่ใช้สิทธินั้น ข. ด้วยความไม่แน่ใจว่า ก. เลิกสัญญาหรือไม่ จึงได้บอกกล่าวไปยัง ก. ว่า ถ้าต้องการจะเลิกสัญญาให้บอกเลิกภายใน ๗ วัน ถ้า ก. ไม่บอกเลิกภายใน ๗ วัน สิทธิของ ก. ย่อมหมดไป

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๕๐

ถ้าสิทธิเลิกสัญญามีแก่บุคคลคนหนึ่งในจำพวกที่มีสิทธิสัญญาหลายคนได้
หมดสิ้นไปอันมีแก่คนอื่น ๆ ก็ย่อมระงับสิ้นไปด้วย^(๑) กล่าวคือ ดังตัวอย่างข้างต้นถ้า
สิทธิในการเลิกสัญญาเป็นของ ข. โดยมีกำหนดระยะเวลา แต่ ข. ไม่ใช้สิทธิดังกล่าว
ภายในกำหนดเวลานั้นสิทธิเลิกสัญญาของ ข. ย่อมระงับไป สิทธิของ ค. ง. ก็ย่อม
ระงับไปด้วย

๒. ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้นบุบสลายไปในส่วนสำคัญ เพราะ
การกระทำหรือเพราะความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิกสัญญา หรือบุคคลนั้นได้ทำให้
การคืนทรัพย์สินกลายเป็นพันวิสัยก็เปลี่ยนแปลงทรัพย์สินนั้นให้ผิดแผกไปเป็นอย่างอื่น
ด้วยประกอบขึ้นหรือคัดแปลงก็สิทธิเลิกสัญญาของผู้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป^(๒)
เช่น ก. ซื้อรถยนต์จาก ข. โดยมีข้อตกลงว่าถ้า ก. ได้ทดลองใช้ ๗ วัน แล้ว ก. ไม่
พอใจ ก. เลิกสัญญาได้ เช่นนี้ ก. เป็นฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญา แต่ถ้าในระยะเวลา ๗ วัน
นั้น ก. ได้นำรถไปชนเสียหาย ก. ย่อมหมดสิทธิเลิกสัญญา หรือถ้า ก. เอรัดไป
เปลี่ยนแปลง เช่นไปพ่นสีใหม่ ก. ก็หมดสิทธิบอกเลิกสัญญา

แต่ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้สูญหายหรือบุบสลายไป โดยปราศ-
จากการกระทำหรือความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิกสัญญาไซ้ สิทธิเลิกสัญญานั้นก็หา
ระงับสิ้นไปไม่ เช่นตามตัวอย่างข้างต้น ถ้า ข. เป็นฝ่ายทำให้รถบุบสลาย ก. ยังคง
บอกเลิกสัญญาได้

ข้อ ๔

ผลแห่งการเลิกสัญญา

เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้
อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่สิทธิ

(๑) ป.พ.พ. มาตรา ๓๕๓

(๒) ป.พ.พ. มาตรา ๓๕๔

ของบุคคลภายนอกหาได้ไม่ เช่น คนซื้อจักรยานจากฟ้า และถ้าฟ้าเป็นฝ่ายมีสิทธิ ฟ้าเลิกสัญญาและคนต้องคืนจักรยานให้ฟ้า ฟ้าต้องคืนเงินให้คน แต่ถ้าคนได้เอา จักรยานไปขายให้ ก. ก. ย่อมได้จักรยานไป ถ้าวัตถุประสงค์ของสัญญาเป็นการ งานอันได้กระทำให้และเป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สินนั้น การที่จะชดใช้คืนให้ใช้เงินตาม ควรแห่งการนั้น ๆ หรือถ้าในสัญญามีกำหนดว่าให้ใช้เงินตอบแทน ก็ให้ใช้ตามนั้น เช่น ก. จ้าง ข. ปลูกบ้าน พอปลูกไปได้ครึ่งหนึ่ง ก. เลิกสัญญา ก. ต้องใช้ค่าแรงให้ ข. เท่าที่ ข. ได้ปลูกไป